
Akademické svobody v ohrožení?

Akademické svobody v ohrožení?

2.3.2012 Psychologie dnes Strana 40 Zaujalo nás, autor: Daniela Kramulová

Věcné záměry dvou navrhovaných zákonů: o vysokých školách a o finanční pomoci studentům vyvolávají bouřlivé protesty. Proti vystupují akademici i studenti, vzduchem létaly melouny jako symbol milionů vyhozených oknem. O názor jsme požádali profesorku Vladimíru Dvořákovou, politoložku působící na VŠE a předsedkyni Akreditační komise ČR.

* Je ohrožení akademických svobod, před nímž odpůrci projednávaného zákona varují, skutečně tak závažným problémem?

Není přehnané říci, že akademické svobody jsou základem naší civilizace. Rozvíjely se již od 11. století, kdy v Evropě začaly vznikat první univerzity. Vždy těsně souvisely s rozvojem vědy a také s tím, co umožnilo postupný rozvoj liberálních a demokratických hodnot. Na vysokých školách by měla vznikat akademická obec, komunita, v níž se svobodně a otevřeně diskutují nejrůznější témata a názory, kde učitelé a studenti jsou partnery s danými právy a povinnostmi, společně se podílejí na životě fakult. Můžeme se samozřejmě bavit o tom, jak jsou práva a povinnosti členů akademické obce nastaveny, jak je lépe vybalancovat, jak propojit vliv na rozhodování a nesení odpovědnosti, ale omezování akademických svobod jde proti základům a hodnotám naší civilizace. Svobody se v průběhu staletí rozvíjely, nebyl to jen lineární proces jejich posilování. Vždy, kdy docházelo k jejich omezení, znamenalo to cestu zpátky, bylo to projevem strachu z lidského poznání, vědění a především strach z otevřené diskuse. V posledních letech se nejen v České republice mění pohled na postavení studentů a význam vysoké školy. Masifikace školství, tj. stále větší počet studentů na vysokých školách, není projevem demokratizace, jak se někdy uvádí. Odstranění sociálních bariér je podstatné a je demokratické, protože umožňuje talentovaným jedincům vystudovat bez ohledu na sociální postavení. Ale navyšování počtu studentů a absolventů zejména u magisterské (nemluvě o doktorské) úrovni nemá s demokracií nic společného. Pouze devaluje vzdělání jako takové. Pojem akademická obec takřka vymizel, na některých nových školách ani nevznikl, neboť se přijímá absurdní představa, že student je klient a škola institucí, která poskytuje služby. U soukromých škol je to majitel, který rozhoduje, jaké budou. A nový zákon místo aby tlačil na to, aby jistá míra akademických svobod se prosadila i na soukromých školách (což je například v USA zcela běžné), rozšiřuje takovéto vnímání světa i na veřejné vysoké školy. V momentě, kdy z učitelů uděláme jen pracovníky a ze studentů jejich klienty, vytrháváme kořeny společnosti. Akademické svobody jsou garancí rozvoje svobodného vědeckého bádání; o jeho zaměření nemohou rozhodovat jen politici či zájmy soukromých firem. Představa, že univerzity budou řídit správní rady jmenované politiky, může k potlačení těchto svobod vést. Může se otevřít prostor po politizaci, ideologizaci škol či pro prosazování určitých ekonomických zájmů. Věda by samozřejmě měla být spjata s praxí a společenskými potřebami, ale univerzity musí dbát na to, aby výzkum nebyl jen účelový v zájmu určitých subjektů. Mimochodem, jedním z důvodů, proč komunistický režim ztrácel ve vědecké soutěži, bylo právě to, že o zaměření vědeckého bádání rozhodovali politici. Pokud přestaneme vnímat vysoké školy jako centra vzdělanosti, která nesou i etickou odpovědnost, a nahradíme je trhem se vzděláním, je to cesta k vyprazdňování obsahu demokracie.

* Navrhovatelé zákona se ohrazují proti protestům mimo jiné i tím, že akademické obce měly na připomínky čas v loňském roce.

Řada připomínek také byla vznesena, proběhlo několik jednání, na nichž se hledala kompromisní řešení. Jenže pokud vím, reprezentace vysokých škol si stěžuje na to, že připomínky či nalezené kompromisy nebyly vzaty v úvahu. Není tedy divu, že je reprezentace vysokých škol rozhořčená. Předkladatelé rádi argumentují tím, že vlastně se s reprezentací vysokých škol shodují; výhrady jsou jen vůči malému procentu otázek. Problém je ale v tom, že nesouhlas se týká těch nejzákladnějších věcí a souhlas dílčích! Takováto argumentace je opravdu zavádějící.

* Jak moc neuralgickým bodem je školné?

Proti konkrétnímu návrhu školného se postavili téměř všichni, i ti, kteří byli dříve jeho zastánci. V původním záměru totiž bylo, že spolu se školným se zohlední situace sociálně slabých studentů, abychom nepřicházeli o talenty. Dále se hovořilo o výhodných půjčkách, které budou moci studenti začít splácet, až dosáhnou určité výše platu. V současné podobě návrhu to však vypadá jinak. Najednou se dozvídáme, že studenti jsou „vyžírkové“, kteří si studují za peníze

daňových poplatníků. Nikde se již neříká, že kvalitní vzdělání (nikoli samozřejmě samotné tituly) přináší společnosti ekonomický růst, stabilitu, nízkou kriminalitu atd.

V mnoha vyspělých zemích existují promyšlené koncepce vzdělávací politiky. Školné bývá odlišné podle oborů, stejně jako případně nastavené splátky v situacích, kdy se dosáhne jisté relativně vysoké hladiny příjmů. Dokonce například studenti pedagogických fakult v některých zemích dostávají stipendium, což vede k tomu, že na učitelství se hlásí ti nejlepší uchazeči, fakulty si vybírají a země má nakonec velmi kvalitní učitele na všech stupních škol. To je z dlouhodobého hlediska samozřejmě výborné, protože tím dáváte základ pro budoucnost. Studenti jiných oborů, které jsou „lukrativní“, musejí splácet vysoké procentu nákladů na své studium. Jak má náš učitel se sotva průměrným platem splácet půjčky na školné a zároveň zakládat rodinu a řešit bydlení? Koncepčních řešení a příkladů v zahraničí najdeme celou řadu, ale u nás se „koncepce“ nenesí. Řeší se spíše momentální politické (a ekonomické) zájmy. A to je i vidět na návrzích nové legislativy, která by podle kritiky z řad vysokoškolské reprezentace vlastně vysokým školám nic nepřinesla a navíc by vytvořila sociální bariéry. Panují i obavy, že legislativa by mohla být nakonec nastavena tak, že by umožnila vyvádět peníze pro školy ze státního rozpočtu určitým finančním subjektům.

* Reforma vysokého školství je v řadě oblastí třeba. Měl by tedy být podle vás zákon přijat?

Asi není vhodné přijímat zákon v podobě, v jaké ho odmítá naprostá většina těch, jichž se týká. Přitom ale nový zákon či úprava zákona o vysokých školách je potřeba. Já to například cítím v akreditačním procesu, kdy by bylo vhodné se posunout k výraznějšímu propojení akreditací spjatých s hodnocením školy. Posílilo by to vytváření systému vnitřního hodnocení kvality každé školy, posílení vlastní odpovědnosti za další rozvoj a vývoj. Takových dílčích věcí je určitě hodně, je otázkou, jestli by v této chvíli nebyla vhodnější jen novela zákona.